

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างองค์ความรู้ อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม ให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การศึกษาเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างสันติสุข อีกทั้งยังส่งผลเกื้อกูลต่อการพัฒนาประเทศอีกด้วย สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545, หน้า 10) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2545 หมวด 4 มาตรา 22 ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาว่าต้องยึดหลักผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีภารกิจหลักที่สำคัญ คือ การจัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง และมีคุณภาพ ตามมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 เพื่อให้เด็กในวัยเรียนทุกคนได้เรียนอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ ปัจจุบันระบบการศึกษาไทยกำลังประสบปัญหาประการหนึ่งคือการมีโรงเรียนขนาดเล็กจำนวนมาก กล่าวคือ นักเรียนน้อยกว่า 120 คน โรงเรียนเหล่านี้กระจายตัวอยู่ในพื้นที่โดยเฉพาะในชนบทและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี เนื่องจากประชากรวัยเรียนมีจำนวนลดลง และความนิยมของผู้ปกครองที่ต้องการส่งบุตรหลานไปเรียนในเมือง โรงเรียนขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

มีจำนวน 7,242 โรงเรียน (ข้อมูล 10 มิถุนายน 2559) ซึ่งโรงเรียนขนาดเล็กเหล่านี้จะมีสภาพปัญหาในการจัดการศึกษาที่เหมือนกัน คือ ปัญหาด้านคุณภาพการจัดการศึกษาค่อนข้างต่ำ ดังจะเห็นได้จากผลการประเมินคุณภาพภายนอกที่ผ่านมา พบว่า โรงเรียนขนาดเล็ก (นักเรียนตั้งแต่ 120 คนลงมา) มีจำนวนร้อยละ 2 อยู่ในระดับปรับปรุง ร้อยละ 67.91 อยู่ในระดับพอใช้ และร้อยละ 29.94 อยู่ในระดับดี และเมื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า นักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กทุกช่วงชั้น ในทุกพื้นที่มีค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ต่ำกว่านักเรียนโรงเรียนขนาดใหญ่ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2557, หน้า 4) การมีโรงเรียนขนาดเล็กจำนวนมากดังกล่าว ส่งผลให้การจัดการศึกษาไม่สามารถสะท้อนคุณภาพและประสิทธิภาพ เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างไม่คุ้มค่า มีข้อจำกัดด้านบุคลากรครู เช่น ขาดแคลนครู ครูไม่ครบชั้น ครูสอนไม่ตรงกับสาขาวิชาเอกหรือวิชาที่ถนัด ครูต้องรับภาระหนัก สอนหลายระดับ หลายรายวิชา ครูมีการย้ายบ่อย ทำให้เกิดความไม่ต่อเนื่องของงานที่ปฏิบัติ ขาดแคลนสื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา งบประมาณไม่เพียงพอสำหรับใช้จ่ายด้านสาธารณูปโภค ขาดการนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผล การดำเนินงานอย่างต่อเนื่องของผู้บริหารสถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งผลให้โรงเรียนขนาดเล็กมีคุณภาพการศึกษาลดลงอย่างต่อเนื่อง

การนิเทศการศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเพิ่มประสิทธิภาพให้สถานศึกษา โดยเฉพาะครูผู้สอนซึ่งเป็นหลักในระบบการศึกษา จุดมุ่งหมายของการนิเทศคือ ต้องการปรับปรุงการสอนของครูให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น องค์ประกอบของการนิเทศประกอบด้วย การช่วยเหลือครูผู้สอนโดยตรงให้มีการปรับปรุงการสอนด้วยตัวเองอย่างสม่ำเสมอ การพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่มโดยการวางแผนการแก้ปัญหาและกำหนดเป้าหมายของกลุ่มร่วมกัน การพัฒนาหลักสูตรโดยปรับกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของผู้เรียน การวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน เพื่อพัฒนาปรับปรุงการเรียนการสอน การพัฒนาการศึกษาต้องมีการนิเทศเป็นหลักของการจัดกิจกรรมในโรงเรียน อีกทั้งยังเป็นกระบวนการของการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนามาตรฐานการศึกษา โดยเฉพาะผู้นิเทศต้องมีความรู้ประสบการณ์และทักษะต่าง ๆ ในการนิเทศและการได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2548, หน้า 1) ซึ่งสอดคล้องกับศรีนัยภัทร์ อินทรรัชชาทรัพย์ (2558, หน้า 13) ที่กล่าวถึงการนิเทศการศึกษาว่าเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันประสานงานช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนแนะนำให้คำปรึกษาซึ่งกันและกันในการจัดการศึกษา

อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน ทำให้การศึกษามุ่งเป้าหมายเป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา และสอดคล้องกับวันชัย อยู่ตรง (2557, หน้า 17) ที่กล่าวถึงการนิเทศการศึกษาว่าเป็นกระบวนการซึ่งประกอบด้วย กิจกรรมที่ปฏิบัติในโรงเรียน โดยความร่วมมือของทั้งสองฝ่าย คือ ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ และเป็นวิธีการที่มีการจัดการอย่างเป็นระบบของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา โดยมีจุดประสงค์เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนและการทำงานของครูให้มี ประสิทธิภาพ

การนิเทศภายในโรงเรียนมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากโรงเรียนต้องเข้าสู่ ระบบประกันคุณภาพการศึกษา และที่สำคัญครูในโรงเรียนเป็นผู้ที่รู้และเข้าใจปัญหา สำคัญในโรงเรียนมากที่สุด ครูมีความจำเป็นต้องพัฒนาตนเองอยู่เสมอเพื่อให้ทันกับ การเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ การนิเทศโดยศึกษานิเทศก์ยังประสบปัญหา กล่าวคือ จำนวนศึกษานิเทศก์มีไม่เพียงพอกับจำนวนโรงเรียนที่อยู่ในสังกัด ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัย ของ Glotthorn (1984, อ้างถึงใน วัชรรา เล่าเรียนดี, 2545, หน้า 137) ที่กล่าวว่าร้อยละ 80 ของครูที่เป็นตัวอย่างการวิจัยไม่เคยได้รับการสังเกตการณ์สอนเลยหรือได้รับการสังเกต การสอนน้อยครั้ง และไม่มีการประชุมให้ข้อมูลย้อนกลับ ด้วยเหตุดังกล่าว โรงเรียนจึงต้อง ดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนด้วยตนเอง โดยการแสวงหาและทดลองใช้การนิเทศ รูปแบบใหม่ ๆ ซึ่งน่าจะได้ผลมากกว่าการรับการนิเทศจากบุคคลภายนอกแต่เพียง อย่างเดียว สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่กล่าวถึง การพัฒนาศักยภาพของโรงเรียนว่าประกอบไปด้วยปัจจัยที่หลากหลายปัจจัยสำคัญ ประการหนึ่งก็คือ กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนซึ่งจะเป็นกลไกของการชี้แนะให้ ความช่วยเหลือควบคุมกำกับติดตาม ให้การปฏิรูปการเรียนรู้ภายในโรงเรียนก้าวไปได้ อย่างมีประสิทธิภาพจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เกี่ยวข้องทุกคนต้องคิดทบทวนและแสวงหา แนวทางการพัฒนา โดยใช้การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นยุทธศาสตร์สำคัญควบคู่ไปกับการ ปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียนเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษา

การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นกระบวนการทำงานและดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ระหว่างผู้บริหารครูและบุคลากรภายในโรงเรียนในการแนะนำช่วยเหลือให้มีขวัญกำลังใจ ในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการเรียนการสอนและพัฒนาการดำเนินงานของโรงเรียนให้ เป็นไปตามมาตรฐานของโรงเรียน เพื่อปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มี ประสิทธิภาพเป็นที่ยอมรับของผู้รับประโยชน์จากโรงเรียนทุกฝ่ายเป็นไปตามวัตถุประสงค์

และเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่กำหนดไว้ (ศรีนัยภัทร์ อินทรรักษาทรัพย์, 2558, หน้า 21) ซึ่งสอดคล้องกับสุปรียาอร สีสะแล (2554, หน้า 14) ที่กล่าวว่ากรณีศึกษาในสถานศึกษามีความจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา เนื่องจากการนิเทศจากศึกษานิเทศก์ไม่สามารถทำการนิเทศการสอนของครูได้อย่างทั่วถึง เพราะมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น สภาพสถานศึกษามีความแตกต่างกัน จำนวนศึกษานิเทศก์มีน้อย ดังนั้นการนิเทศภายในสถานศึกษาซึ่งเกิดจากความร่วมมือของบุคลากรภายในสถานศึกษาจึงมีการดำเนินงานได้อย่างรวดเร็วตรงตามสภาพปัญหาและความต้องการของครูผู้สอนมากที่สุด การนิเทศภายในสถานศึกษาจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมและพัฒนาครูผู้สอนให้มีความรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนการสอน และยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถเต็มตามศักยภาพ

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าโรงเรียนที่จะประสบผลสำเร็จต้องมีองค์ประกอบต่าง ๆ ที่จะทำให้การนิเทศภายในมีประสิทธิภาพจะขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งไม่ได้ เพราะองค์ประกอบเหล่านั้นต้องถูกขับเคลื่อนไปพร้อม ๆ กัน ด้วยความร่วมมือของบุคลากรทุกฝ่าย ด้วยเหตุดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อให้ได้รูปแบบการพัฒนากการนิเทศภายในที่เหมาะสมกับสภาพและบริบทของโรงเรียนขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งจะเป็นฐานในการพัฒนาให้เป็นไปอย่างถูกต้องทิศทางและเกิดระบบการนิเทศภายในที่มีคุณภาพ

คำถามของการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดคำถามของการวิจัยไว้ ดังนี้

1. รูปแบบการนิเทศภายในสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีลักษณะอย่างไร
2. รูปแบบการนิเทศภายในสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความถูกต้อง ความเหมาะสมและเป็นประโยชน์หรือไม่อย่างไร

3. คู่มือการใช้รูปแบบการนิเทศภายในสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีลักษณะอย่างไร

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดความมุ่งหมายของการวิจัยไว้ ดังนี้

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสมและประโยชน์ของรูปแบบการนิเทศภายในสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น
3. เพื่อจัดทำคู่มือการใช้รูปแบบนิเทศภายในสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ความสำคัญของการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความสำคัญ ดังนี้

1. ทำให้ได้รูปแบบการนิเทศภายในสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. ผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กสามารถนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปใช้ในการนิเทศภายในโรงเรียน
3. หน่วยงานต้นสังกัดสามารถนำรูปแบบการนิเทศภายในสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่พัฒนาขึ้นไปเป็นแนวทางในการอบรมเกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็กหรือนำไปทดลองใช้ในโรงเรียนนำร่องต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบการนิเทศภายในสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัย กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.1 ปัจจัยที่เอื้อต่อการนิเทศภายในโรงเรียน ประกอบด้วย

- 1) ความรู้และทักษะของบุคลากรการนิเทศ
- 2) พฤติกรรมและแรงจูงใจของผู้รับการนิเทศ
- 3) บรรยากาศภายในโรงเรียน
- 4) ภาวะผู้นำของผู้บริหาร
- 5) วัฒนธรรมโรงเรียน
- 6) การมีส่วนร่วมของชุมชน

1.2 ขอบข่ายการนิเทศภายในโรงเรียนประกอบด้วย

- 1) ด้านการพัฒนาหลักสูตร
- 2) ด้านการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม
- 3) ด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน
- 4) ด้านการจัดการเรียนการสอน
- 5) ด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา
- 6) ด้านการให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรง
- 7) ด้านการเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ

1.3 กระบวนการนิเทศแบบ NPSFE ประกอบด้วย

- 1) การศึกษาสภาพและความต้องการจำเป็นในการนิเทศ
- 2) การวางแผนการนิเทศ
- 3) การปฏิบัติการนิเทศ
- 4) การประชุมให้ข้อมูลย้อนกลับ
- 5) การประเมินและสรุปผลการนิเทศ

1.4 ผลของการนิเทศภายในโรงเรียน ประกอบด้วย

- 1) คุณภาพครู
- 2) คุณภาพผู้เรียน
- 3) คุณภาพผู้บริหาร
- 4) คุณภาพสถานศึกษา

2. ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งตามระยะของการดำเนินการวิจัย 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย

1) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด หลักการ ทฤษฎีการนิเทศภายใน โรงเรียน การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ซึ่งเลือกมาแบบเจาะจงตามเกณฑ์ คุณสมบัติที่กำหนดและพหุกรณีศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ 2 โรงเรียน โดยการสัมภาษณ์ สังเกต ผู้บริหารและครูวิชาการโรงเรียนขนาดเล็กที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ

2) ใช้เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง 3 รอบ ศึกษาความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 21 คน ซึ่งเลือกมาแบบเจาะจงตามเกณฑ์คุณสมบัติที่กำหนด

ระยะที่ 2 การตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสมและประโยชน์ของรูปแบบการนิเทศภายในสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ตรวจสอบโดยใช้แบบสอบถาม แหล่งข้อมูลเป็นผู้บริหารสถานศึกษาและครูวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 760 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Random Sampling)

ระยะที่ 3 การจัดทำคู่มือการใช้รูปแบบการนิเทศภายในสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
จัดทำและศึกษาความเหมาะสมของคู่มือการใช้รูปแบบการนิเทศภายในสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยการสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน

กรอบแนวคิดของการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบการนิเทศภายในสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ผลการวิจัยและการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการนิเทศภายในแล้ว นำมาสรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

1. ปัจจัยที่เอื้อต่อการนิเทศภายในโรงเรียน จากการสังเคราะห์ทัศนะและผลการวิจัยของนักวิชาการและนักวิจัย เช่น หาญ พิทักษ์สาลี (2549), จันทรัตน์ อนุชิตอารมณ และคณะ (2550), บรรหาญ บุญจันทร์ (2550), วนิดา น้อยมะลิวัน (2551), ชฎาภรณ์ บรรเลงรัมย์ (2552), จิรภรณ์ ส่งเสริม (2556), อัศวิน วิภาดา (2556), กรวีร์ เกษบรรจง (2557), วรณดี สุธาพานิชย์ (2557) และวันชัย อยู่ตรง (2557) ประกอบด้วย

- 1.1 ความรู้และทักษะของบุคลากรการนิเทศ
- 1.2 พฤติกรรมและแรงจูงใจของผู้รับการนิเทศ
- 1.3 บรรยากาศในโรงเรียน
- 1.4 ภาวะผู้นำของผู้บริหาร
- 1.5 วัฒนธรรมโรงเรียน
- 1.6 การมีส่วนร่วมของชุมชน

2. ขอบข่ายการนิเทศภายในโรงเรียนจากการสังเคราะห์ทัศนะและผลการวิจัยของนักวิชาการและนักวิจัย เช่น คมสันต์ ชุมกระโทก (2552), ฉวีวรรณ พันวัน (2552), สวัสดิ์ เตชะมา (2552), สุณีย์รัตน์ วีระสุนทร (2553), ทิพย์ทิวาพร ปานทอง (2554), สุรชัย คุณแก้ว (2555), กานต์ชนา มีฉลาด (2556), ชันติกา โพธิ์คำ (2556), นพพงศ์ คงประจักษ์ (2556), ปนัดดา ศิริพัฒน์กุล (2558), Harris (1985) และ Glickman (1990) ประกอบด้วย

- 2.1 ด้านการพัฒนาหลักสูตร
- 2.2 ด้านการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม
- 2.3 ด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน
- 2.4 ด้านการจัดการเรียนการสอน
- 2.5 ด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา
- 2.6 ด้านการให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรง
- 2.7 ด้านการเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ

3. กระบวนการนิเทศ จากการสังเคราะห์เทคนิคและกระบวนการนิเทศของนักวิชาการและนักวิจัย เช่น กระบวนการนิเทศภายในจากวันชัย อยู่ตรง (2557), เพิ่มพูล ร่มศรี (2558) และ Glatthorn (1990) เทคนิคการนิเทศแบบคลินิกจากวัชรวิภา เล่าเรียนดี (2556), เทคนิคการนิเทศแบบร่วมพัฒนาวิชาชีพจากวัชรวิภา เล่าเรียนดี (2553), เทคนิคการนิเทศโดยผู้บริหารจากวัชรวิภา เล่าเรียนดี (2556), เทคนิคการสอนจากกฤษฎ วัฒนานวนวงศ์ (2559), เทคนิคการนิเทศโดยใช้กระบวนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2559), เทคนิคการนิเทศแบบพัฒนาตนเองจาก Glatthorn (1984) และเทคนิคการนิเทศแบบสนับสนุน จาก Garubo and Rothstein (1998) ประกอบด้วย 5 ชั้นโดยใช้กับทุกขอบข่ายของการนิเทศภายใน

- 3.1 การศึกษาสภาพและความต้องการจำเป็นในการนิเทศ
- 3.2 การวางแผนการนิเทศ
- 3.3 การปฏิบัติการนิเทศ
- 3.4 การประชุมให้ข้อมูลย้อนกลับ
- 3.5 การประเมินและสรุปผลการนิเทศ

4. ผลของการนิเทศภายในโรงเรียน จากการสังเคราะห์ทัศนะและผลการวิจัยของนักวิชาการและนักวิจัย เช่น นันทนภักดิ์ น้อยเหลือ (2550), อุดมสิน คำมุงคุณ (2550), เกรียงศักดิ์ สังข์ชัย (2552), ธนวิทย์ มหาพรหม (2552), นูรี นาบีอราเฮง (2552), มนัส จันท์กฤษกร (2552), ยุพิน ยืนยง (2553), สุทธิ สุวรรณपाल (2554), สุรศักดิ์ ปาเฮ (2554), และสุจิตรา แซ่จิว (2557) ประกอบด้วย

- 4.1 คุณภาพครู
- 4.2 คุณภาพผู้เรียน
- 4.3 คุณภาพผู้บริหาร

4.4 คุณภาพของสถานศึกษา

กรอบความคิดของการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือแสดงดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายของคำศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะ ดังนี้

1. รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่สร้างขึ้นเพื่อแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างหลักการแนวคิด กระบวนการดำเนินงาน องค์ประกอบหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพื่อเป็นแบบอย่างหรือแนวทางในการดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่งของระบบที่สามารถยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้

2. การนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง การให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนและบุคลากรในโรงเรียน ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียนเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน ความเจริญก้าวหน้าทางวิชาชีพท่ามกลางบรรยากาศแห่งความร่วมมืออย่างสร้างสรรค์แบบประชาธิปไตย เพื่อให้นักเรียนและครู มีคุณภาพสูงสุดในทุก ๆ ด้าน ทั้งพัฒนาคน พัฒนางาน ประสานความสัมพันธ์และสร้างขวัญกำลังใจ

3. รูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง แบบจำลองที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ในการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู และบุคลากรในโรงเรียน เพื่อทำให้เกิดการพัฒนาการเรียนการสอน ความเจริญก้าวหน้าทางวิชาชีพครู นักเรียนมีคุณภาพสูงสุดตามเป้าหมายของโรงเรียน บุคลากรในโรงเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ร่วมมือกันอย่างสร้างสรรค์และมีขวัญกำลังใจที่ดีในการปฏิบัติงาน มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่

3.1 ปัจจัยที่เอื้อต่อการนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง คุณลักษณะที่ส่งเสริมสนับสนุนการนิเทศภายในโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

3.1.1 ความรู้และทักษะของบุคลากรการนิเทศ หมายถึง บุคลากรที่ทำหน้าที่นิเทศในโรงเรียน เช่นผู้บริหารครูวิชาการและครูผู้สอนที่มีความรู้ความสามารถความชำนาญและประสบการณ์ทำหน้าที่นิเทศเพื่อนครูในโรงเรียน เพื่อพัฒนางานในหน้าที่ครู

3.1.2 พฤติกรรมและแรงจูงใจของผู้รับการนิเทศ หมายถึง การกระทำและพลังที่มากกระตุ้น ผลักดันให้ผู้รับการนิเทศมีความตั้งใจและมุ่งมั่นปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนให้ประสบความสำเร็จหรือบรรลุเป้าหมายที่ต้องการพลังดังกล่าวอาจเกิดขึ้นเองจากความต้องการของผู้รับการนิเทศหรืออาจมาจากสิ่งเร้าหรือบุคคลอื่นก็ได้

3.1.3 บรรยากาศในโรงเรียน หมายถึง สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ภายในโรงเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในโรงเรียน ความรู้สึกของครูและนักเรียน ที่มีต่อโรงเรียน

3.1.4 ภาวะผู้นำของผู้บริหาร หมายถึง พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียน ในการสร้างความเชื่อมั่น จูงใจช่วยเหลือครู และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาให้ ร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจ ทำงานเป็นทีม เพื่อให้การจัดการเรียนการสอน การพัฒนา หลักสูตร การวิจัยในชั้นเรียน การพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่มการวัดและประเมินผล การศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา และเสริมสร้างประสบการณ์ทาง วิชาชีพครู

3.1.5 วัฒนธรรมโรงเรียน หมายถึง ค่านิยม ความเชื่อ ระเบียบแบบแผน ความประพฤติที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา จนกลายเป็นแบบแผนแนวทางปฏิบัติที่บุคลากร ทุกฝ่ายในโรงเรียนให้การยอมรับและพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลง

3.1.6 การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง ชุมชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานนิเทศภายในสถานศึกษา และการระดมทรัพยากรทาง การศึกษา

3.2 กระบวนการนิเทศแบบ NPSFE หมายถึง ขั้นตอนในการนิเทศที่จะทำให้เกิดการพัฒนาการเรียนการสอน ความเจริญก้าวหน้าทางวิชาชีพครูและคุณภาพของ นักเรียน โดยจะนำไปใช้กับทุกขอบข่ายของการนิเทศภายในโรงเรียน มี 5 ขั้นตอนนี้

3.2.1 การศึกษาสภาพและความต้องการในการนิเทศ หมายถึง การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการนิเทศ ซึ่งจะนำไปสู่การจัดลำดับ ความสำคัญของปัญหา การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา การกำหนดทางเลือกใน การแก้ปัญหา โดยมีเป้าหมายที่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนซึ่งจะส่งผลต่อ คุณภาพของนักเรียนในที่สุด

3.2.2 การวางแผนการนิเทศ หมายถึง การนำหลักการเหตุผลและข้อมูล ที่ได้จากผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุของปัญหา และความต้องการมา กำหนดกิจกรรม ขั้นตอน วิธีการวัตถุประสงค์ และแนวทางการปฏิบัติงานนิเทศภายในของ โรงเรียน

3.2.3 การปฏิบัติการณ์เทศ หมายถึง การดำเนินการนิเทศตามลำดับ ขั้นตอนและกิจกรรมที่กำหนดในแผนการนิเทศภายในของโรงเรียน โดยผู้บริหารโรงเรียน หรือผู้นิเทศจะต้องนำหลักการนิเทศ เทคนิค ทักษะ สื่อ กิจกรรม เครื่องมือนิเทศไปใช้ ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และผู้รับการนิเทศ ทั้งนี้เพื่อให้การปฏิบัติการณ์เทศภายใน โรงเรียนบรรลุวัตถุประสงค์เริ่มด้วยการเตรียมความพร้อมก่อนการนิเทศ การเสริมแรง ให้กำลังใจ การรับทราบปัญหาและความต้องการของผู้รับการนิเทศและการนำปัญหา ความต้องการมาพิจารณาหาทางช่วยเหลือสนับสนุน

3.2.4 การประชุมให้ข้อมูลย้อนกลับ หมายถึง การประชุมร่วมกันระหว่าง ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ ภายหลังจากที่ได้รับการนิเทศหรือประชุมหลังการดำเนินงาน เพื่อวิพากษ์ผลการดำเนินงาน วิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ หรือการปฏิบัติงาน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและให้ข้อมูลย้อนกลับที่ชัดเจน ตรงประเด็น เป็นการทบทวน ประเด็นที่จะสังเกตการสอนหรือประเด็นที่จะนิเทศต่อไป

3.2.5 การประเมินผลและสรุปผลการนิเทศ หมายถึง การตรวจสอบ ความสำเร็จของแผนการนิเทศภายในของโรงเรียนโดยเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ประกอบด้วย การประเมินความพึงพอใจของผู้รับการนิเทศ การประเมินกระบวนการนิเทศ การสรุปรวมผลการประเมินการดำเนินงานที่ผ่านมาว่ายังมีปัญหาและอุปสรรคอะไร มีข้อเสนอแนะที่ควรปรับปรุงอย่างไรและการจัดทำรายงานผลการนิเทศภายในโรงเรียน

3.3 ขอบข่ายการนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง งานในหน้าที่ครูที่ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศต้องปฏิบัติ เพื่อให้การจัดการศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์ มีประสิทธิภาพ และสามารถยกระดับคุณภาพของผู้เรียนให้สูงขึ้น ประกอบด้วย 7 ด้าน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

3.3.1 ด้านการพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การมีส่วนร่วมของผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศในการวิเคราะห์และพัฒนา ปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา การนำหลักสูตรไปใช้และการประเมินผลการใช้หลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนท้องถิ่น และชุมชน การพัฒนาสื่อการเรียนการสอนที่หลากหลาย มีการกำกับติดตามประเมินผล และการรายงาน รวมถึงการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

3.3.2 ด้านการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม หมายถึง การพัฒนาระบบ การปฏิบัติงานของครูผู้สอนโดยใช้ทีมงานหรือกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจและประสบการณ์ตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มที่ได้ตั้งไว้ มีการติดตามผลอย่าง

สม่ำเสมอต่อเนื่องรวมทั้งการส่งเสริมสนับสนุนและเสริมแรงโดยการสร้างขวัญกำลังใจให้กับครู และการสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน

3.3.3 ด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน หมายถึง การศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน การวางแผนและเลือกวิธีแก้ปัญหา การนำวิธีแก้ปัญหาไปดำเนินการ มีการเก็บรวบรวมข้อมูล ประเมินผลสรุปผลและอภิปราย ตลอดจนการจัดทำรูปเล่มรายงาน

3.3.4 ด้านการจัดการเรียนการสอน หมายถึง การนำหลักสูตรไปปฏิบัติจริงในชั้นเรียน โดยจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างหลากหลาย การจัดประสบการณ์จริงให้ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

3.3.5 ด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา หมายถึง การวิเคราะห์มาตรฐาน และตัวชี้วัดของหลักสูตร เพื่อกำหนดเกณฑ์การประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน การวัดผลใช้วิธีที่หลากหลาย เช่น การสังเกต การบันทึก การสัมภาษณ์และการรวบรวมข้อมูลจากผลงานที่ผู้เรียนปฏิบัติ ดำเนินการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ อย่างสม่ำเสมอเพื่อนำผลที่ได้มาใช้แก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน

3.3.6 ด้านการให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรง หมายถึง การส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูผู้สอนพัฒนาศักยภาพและความสามารถในการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนที่ตรงกับปัญหารวมถึงการช่วยส่งเสริมสนับสนุนประสานงานและกระตุ้นให้ครูมีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตร การพัฒนาปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนการบำรุงขวัญและกำลังใจให้เกิดกับครูเพื่อให้ครูปฏิบัติหน้าที่ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

3.3.7 ด้านการเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ หมายถึง การสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการให้กับครูผู้สอน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูอย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งจะส่งผลไปสู่คุณภาพของนักเรียน ประกอบด้วย การสำรวจความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครู การอบรมความรู้เพิ่มเติมในสาขาที่ขาดแคลน การให้คำปรึกษาแนะนำเทคนิควิธีการสอนใหม่ ๆ การสนับสนุนการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การส่งเสริมให้ครูทำงานร่วมกับผู้ปกครองและชุมชน การจัดหาเอกสารตำราต่าง ๆ ให้ครูศึกษาหาความรู้

3.4 ผลของการนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง ความสำเร็จในการดำเนินงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารโรงเรียนหรือครูที่มีความรู้ ความสามารถ ซึ่งเป็น

ผู้นิเทศกับครูผู้สอนซึ่งเป็นผู้รับการนิเทศ ในการทำให้ครูผู้สอนมีความเข้มแข็งทางวิชาการ ทั้งการจัดทำหลักสูตร การวิจัยในชั้นเรียน การทำงานเป็นทีม การจัดการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล การให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรง และการเสริมสร้าง ประสบการณ์ทางวิชาชีพ ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นใน 4 ด้าน ดังนี้

3.4.1 คุณภาพครู หมายถึง ความสามารถของครูในการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนได้ครอบคลุมตามที่หลักสูตรกำหนด มีการพัฒนาเทคนิควิธีการสอน ใหม่ ๆ อยู่เสมอ มีการทำวิจัยในชั้นเรียน การพัฒนาสื่อและกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ มีจิตวิญญาณความเป็นครู และมีความพึงพอใจและทัศนคติที่ดีต่อการนิเทศ

3.4.2 คุณภาพผู้เรียน หมายถึง คุณลักษณะของนักเรียนที่เกิดจากผล ของการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพตามมาตรฐานการศึกษา มีคุณลักษณะอันพึง ประสงค์ตรงตามหลักสูตรที่กำหนด ได้แก่ การเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข มีเหตุผล ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน คิดเป็น ทำเป็น มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับดี

3.4.3 คุณภาพผู้บริหาร หมายถึง คุณลักษณะของผู้บริหารที่แสดงออก ถึงการมีภาวะผู้นำทางวิชาการ มีความสามารถในการขับเคลื่อนงานด้านวิชาการให้บรรลุ เป้าหมาย สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนได้ และมีความเป็นมืออาชีพ

3.4.4 คุณภาพของสถานศึกษา หมายถึง สถานศึกษามีผู้บริหาร ครูและบุคลากรที่ร่วมมือกันในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ส่งผลให้สถานศึกษาได้รับ การพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ มีการพัฒนางานด้านวิชาการ มีระบบการนิเทศภายใน มีเครือข่ายด้านวิชาการที่เข้มแข็งและได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครอง ชุมชน ในการสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษา

4. โรงเรียนขนาดเล็ก หมายถึง สถานศึกษาของรัฐที่มีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 120 คนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในปีการศึกษา 2560

5. ผู้บริหาร หมายถึง ผู้อำนวยการโรงเรียนที่ทำหน้าที่บริหารงานโรงเรียน ขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในปีการศึกษา 2560

6. ครูวิชาการ หมายถึง ครูผู้รับผิดชอบงานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในปีการศึกษา 2560

7. โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หมายถึง สถานศึกษาของรัฐที่มีนักเรียนไม่เกิน 120 คน ที่จัดการศึกษาตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในปีการศึกษา 2560

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์